

1 Тежест на доказване

1.1 Какви са правилата във връзка с тежестта на доказване?

Правилото във връзка с тежестта на доказване е, че страната, върху която пада тежестта, трябва да докаже истинността на заявените факти, за да може да бъде определена валидността на аргумента, който е представен в съда.

Що се отнася до разпределението на тежестта на доказване, т.е. върху коя страна трябва да падне тежестта на доказване, основното правило е определено в член 342 от Гражданския кодекс. Според този член лицето, което се позовава на дадено право, трябва да докаже фактите, учредяващи правото, а страната, срещу която е предявено правото, трябва да докаже факти, които възпрепятстват, изменят или прекратяват правото. Възпрепятстващи факти са онези, които действат като пречки пред действителното установяване на даденото право. Изменящи са онези факти, които променят обхвата на вече установено право. Прекратяващи факти са онези, които водят до прекратяване на право, което вече е било установено като имащо законна сила. В случай на съмнение фактите трябва да се разглеждат като учредяващи.

В случай на установително производство за непризнаване, в рамките на което едната страна не иска постановяването на съдебно решение срещу другата, а единствено желае съдът да установи несъществуването на дадено право или факт, ответникът (страната, срещу която е заведено делото) следва да докаже елементите, учредяващи правото, което е обект на иска.

При съдебни иски, които трябва да бъдат предявени в рамките на определен срок след датата, на която ищецът (страната, която започва съдебен процес) е узнал определен факт, ответникът следва да докаже, че срокът вече е изтекъл, освен ако в закона изрично не е предвидено друго решение.

Ако правото, на което ищецът се позовава, е обект на отлагателно (суспензивно) условие (несигурно събитие в бъдещето, с чието възникване страните са обвързали последиците от правната сделка) или на първоначален срок (момент от времето, след който правото може да възникне), ищецът трябва да докаже, че условието е изпълнено или че първоначалният срок е изтекъл. Ако правото е обект на прекратително условие (несигурно събитие в бъдещето, с чието възникване страните са обвързали преустановяването на последиците от правната сделка) или на краен срок (момент във времето, след който правото се прекратява), ответникът следва да докаже, че условието е изпълнено или че крайният срок е изтекъл.

Горепосочените правила са обратни, когато има законова презумпция (следствие или извод, което/които правото извлича от известен факт, за да установи неизвестен такъв), изключение или освобождаване от тежестта на доказване или обосновано съгласие за това и, като цяло, когато това е определено от закона. Тежестта на доказване се обръща също така, ако насрещната страна умишлено е възпрепятствала представянето на доказателствата от страната, която е трябвало да ги представи.

Съгласието за обръщане на тежестта на доказване е недействително, когато се касае за неотменимо право (такова, от което дадена страна не може да се откаже само като заяви своето желание за това) или когато това може извънредно много да затрудни една от страните да упражни правото. Аналогично недействително е също така съгласието за изключване на определени правни доказателствени средства или за допускане на доказателствени средства, различни от предвидените в закона. Ако произтичащите от закона решения във връзка с доказателствата се основават на съображения, свързани с общественения ред, тези съгласия са недействителни при каквито и да било обстоятелства.

Когато страната, която носи доказателствената тежест за доказването на определен факт, представи доказателство, насрещната страна може да представи насрещни доказателства, за да породи съмнения. Ако съмненията са достатъчно големи, тогава взетото решение трябва да бъде срещу страната, която е била задължена да докаже въпросния факт.

Цялостно оборване на дадено правно доказателство е възможно единствено ако се докаже, че фактът, на който се основава даденото правно доказателство, не е истина, без да се засягат други ограничения, които изрично са предвидени от закона.

Всяко лице, което се позовава на обичайно, местно или чуждестранно право, отговаря за доказването на неговото съществуване и съдържание, като съдът обаче трябва да се стреми да получи служебно съответната информация. Съдът отговаря също така да се осведоми служебно дали трябва да вземе решение въз основа на обичайно, местно или чуждестранно право, когато никоя от страните не се е позовала на него или когато насрещната страна е признала неговото съществуване и съдържание или не е представила никакво възражение. Ако съдът не може да определи съдържанието на приложимото право, той използва нормите на португалското общо право.

1.2 Съществуват ли правила, които освобождават някои факти от необходимостта да бъдат доказвани? В кои случаи? Възможно ли е да се обори определена правна презумпция чрез представяне на доказателства?

Да, такива правила съществуват.

Доказателство не се изисква за добре известни факти — т.е. такива, които са обществено достояние.

Доказателство не се изисква също така за факти, които са известни на съда по силата на упражняваните от него функции. Когато съдът се позовава на тези факти, към делото трябва да бъдат приложени документни доказателства.

Аналогично страна, която има законова презумпция в своя полза (както е определена по-горе), не е необходимо да доказва факта, който е обект на презумпцията.

Законовите презумпции могат да бъдат оборени с представянето на насрещни доказателства, освен в случаи, в които законът не допуска това.

1.3 До каква степен съдът трябва да е убеден в даден факт, за да го използва за обосноваване на решението си?

Съдът преценява доказателствата по свое усмотрение, а съдията взема решението си въз основа на своите благоразумни убеждения по всеки факт.

Свободното преценяване на доказателствата не обхваща фактите, за чието доказване по закон се искат специални изисквания, или онези факти, които могат да бъдат доказани единствено въз основа на документи или са напълно доказани, било то чрез документи или по споразумение между страните или признаване от тях.

Съдът трябва да вземе предвид всички доказателства, независимо дали са получени от страната, която е трябвало да ги представи, без да се засягат разпоредбите, според които доказателствата за даден факт не са действителни, ако не са представени от определената заинтересована страна.

Всички съмнения относно действителността на даден факт или тежестта на доказване се решават срещу страната, която има полза от дадения факт.

2 Събиране на доказателства

2.1 За събирането на доказателства винаги ли е необходимо искане от страна по делото или в някои случаи съдията може да събере доказателства по собствена инициатива?

По закон се допуска събирането на доказателства да се извършва по инициатива на съдията.

Съдията носи отговорност да извърши или да разпорежи извършването, в това число служебно, на всички нужни действия за определяне на истината и на фактическото естество на спора и касаещи фактите, които трябва да бъдат известни.

На всеки етап от производството съдията може да призове страните да се явят лично за представяне на доказателства по фактите, които са от значение за съответното решение.

Съдът е длъжен, било то по своя инициатива или по искане на някоя от страните, да изиска информация, технически становища, планове, снимки, чертежи, вещи или други документи, които са относими и необходими за изясняване на истината. Такива искания могат да бъдат отправяни към официалните органи, спорещите страни по делото или трети страни.

Съдът, когато сметне това за целесъобразно, по своя инициатива или по искане на някоя от страните, може да проучва обстоятелства или лица. Това трябва да се извършва по такъв начин, че да бъде опазена неприкосновеността на личния и семейния живот и човешкото достойнство, като следва да се цели изясняване на всеки факт, който е от значение за въпросното решение. Съдът може да извърши оглед на място или да разпорежи да бъде извършено възпроизвеждане на събитията, ако сметне това за необходимо.

Когато в хода на съдебното дирене има основания да се предполага, че на дадено лице, което не е било призовано като свидетел, са известни факти, които са от значение за вземане на правилно решение по делото, съдията трябва да разпорежи призоваването на въпросното лице, за да представи доказателство в съда.

Съдията може служебно да разпорежи представянето на доказателства от вещи лица.

2.2 Какво следва, след като събирането на доказателства по искане на страна по делото бъде допуснато?

Доказателствата обикновено се представят заедно с писмените изложения. В края на исквата молба ищецът трябва да представи списък със свидетели и да поиска други форми на доказателства. Ако ответникът се противопостави, в отговора си той трябва да представи списък на свидетели с техните отговори и да поиска други форми на доказателства. Ищецът има право да променя първоначалното си доказателствено искане, като може да направи това в своя отговор, когато е приложимо, или в срок до 10 дни след уведомяването му за отговора на защитата. В случай че ответникът представи насрещен иск и ищецът отговори, ответникът има право да промени първоначалното си доказателствено искане в срок до 10 дни от уведомяването му за отговора.

По принцип доказателствата се приемат на заключителното изслушване. По изключение доказателства могат да се представят и на по-ранен етап. Доказателствата могат да бъдат под формата на показания на лица, становища на вещи лица или доказателства, получени в съдебното дирене. За предварително представяне на такива доказателства трябва да са налице добре обосновани опасения, че в хода на същинското съдебно дело може да стане невъзможно или много трудно да се вземат показания от определени лица или да се потвърдят определени факти чрез експертиза или оглед.

След като доказателствените искания са допуснати на предварителното изслушване, когато могат да бъдат изменени или ако това не се прилага по действащия ред, след като процесуалните представители са изслушани, се насрочва заключителното разглеждане.

Списъкът със свидетели също може да се допълва или изменя в срок до 20 дни преди датата, на която се провежда заключителното изслушване, като другата страна бива уведомена в срок до пет дни, ако желае, да се възползва от тази възможност.

Освен в случаите, когато обстоятелствата оправдават промяна на реда на правните събития от страна на съдията, приемането на доказателствата започва с изявленията на страните на заключителното изслушване.

Ако доказателствата включват филми или аудио записи, те също се представят тогава.

Тогава може да следват устни разяснения от вещи лица, призовани да се явят в съда по искане на някоя от страните или на самия съд, след което се разпитват свидетелите.

Обстоятелствата по делото се обсъждат, след като доказателствата са приети. В рамките на това обсъждане адвокатите представят заключенията както *de facto*, така и *de jure*, които са направени от представените доказателства, като всеки адвокат има право на един отговор. След приключване на заключителното заседание делото се изпраща на съдията за постановяване на решение в срок до 30 дни. Ако съдът счете, че информацията, с която разполага, не е достатъчна, той може да възобнови съдебното дирене, за да изслуша лицата, които желае да дадат показания, и да разпорежи предприемане на необходимите действия за изясняване на пораждащите съмнения обстоятелства.

2.3 В кои случаи съдът може да отхвърли искане на страна по делото за събиране на доказателства?

Доказателствените искания може да бъдат отхвърлени, ако искането е представено извън срока, който е предвиден за тази цел в закона.

При следните обстоятелства доказателствените искания може да бъдат отхвърлени цялостно или частично дори когато искането е подадено в срок: надвишен е броят на свидетелите за определен вид процедура (тези, които надвишават ограничението, трябва да бъдат отхвърлени); съдията счита искането за становище на вещо лице за неуместно или като опит за отлагане; лице, което би могло да свидетелства като страна, е посочено като свидетел; поискани са изявления, направени от дадена страна, включващи факти относно непочтени или престъпни деяния, за които въпросната страна е обвинена; или от страната е поискано да свидетелства относно факти, които не включват признаването им. Други неприемливи доказателства са доказателства, включващи нарушаване на държавна или професионална тайна или тайна, която трябва да пазят държавните служители, която обаче може да бъде отменена по законоустановения ред.

Впоследствие, по време на заключителното изслушване и след като свидетелят е положил клетва, съдията извършва встъпителен разпит, чиято цел е да бъде установена самоличността на свидетеля и да се определи дали е роднина, приятел или враг на някоя от страните, дали има отношение на зависимост с въпросната страна и дали има някакъв интерес от делото, било то пряк или непряк. Ако въз основа на отговорите се установи, че заявяващата страна не може да бъде свидетел или че това не е представеното лице, съдията няма да го допусне да свидетелства. Показания като свидетели могат да дават само лица, които не страдат от психиатрични разстройства и са физически и психически пригодни да свидетелстват по отношение на фактите, които следва да бъдат доказани, като съдията е отговорен за преценяването на пригодността на лицата, които са записани като свидетели, за да прецени допустимостта и достоверността на техните показания.

Не се допускат свидетелски показания, ако, било то по закон или по споразумение между страните, декларирането им трябва да се извърши в писмен вид или да бъде потвърдено в писмен вид. Свидетелски показания не се допускат също така, когато събитието е напълно доказано с

документи или с други способи с пълна доказателствена сила. Свидетелски показания не се допускат, ако се основават на някакви договорености, които противоречат или допълват съдържанието на автентични частни документи с пълна доказателствена сила, независимо дали договореностите са сключени преди създаването на документа, по същото време или след това.

2.4 Какви са различните видове доказателствени средства?

Съществуват следните видове доказателствени средства:

- а) документи;
- б) доказване чрез признаване;
- в) обяснения на страните по делото;
- г) доклади на вещи лица;
- д) съдебен оглед;
- е) показания на свидетели;
- ж) доказване чрез представяне на веществени доказателства;
- з) презумпции.

2.5 Какви са начините за снемане на свидетелски показания и различават ли се те от средствата, използвани за снемане на експертни заключения? Какви са правилата във връзка с представянето на писмени доказателства и експертни заключения/становища на вещи лица?

Различията в доказателствената сила не зависят от това дали доказателствените средства са устни или писмени.

За съда са важни единствено доказателства с доказателствена сила, предварително определена по закон, и според определените срокове и ограничения: доказателство по автентични или частни документи, чиято истинност е установена по признати способи (вж. членове 362—387 от Гражданския кодекс), признаване (вж. членове 352—360 от Гражданския кодекс) и законови презумпции (членове 349—350 от Гражданския кодекс). Преценяването на останалите доказателства се извършва в съответствие с принципа на свободното преценяване на доказателства, без това да подлежи на каквито и да било други правила, освен правилата на опита, т.е. общите и абстрактни съждения за причинно-следствена връзка. Доказателствата се разглеждат в съответствие с убеждението, което съдията си е създал за фактите, като се вземат предвид тези правила.

2.6 Има ли доказателствени средства, които се ползват с по-голяма доказателствена сила от други?

В законодателството действително са предвидени различни степени на доказателствена сила за различните доказателствени средства.

Свободно преценяване на доказателства не се прилага, а някои доказателствени средства имат предимство пред други, когато законът приписва определена степен на важност на конкретно доказателствено средство или когато се искат определени специални изисквания за съществуването или доказването на даден правен факт. В случаи на непризнаване на правно доказателство, законът не позволява използването на определени типове доказателства от съдията при вземане на решението.

Що се отнася до приемането на доказателства чрез снемане на свидетелски показания, устно изслушване на вещи лица (по правило вещите лица се изслушват едва на заключителното заседание, ако трябва да предоставят устни разяснения, тъй като заключенията от техните експертизи се предоставят с писмени доклади), съдебни огледи, следствени доклади и документи, които по закон не се определят като имащи специално значение — всички тези доказателства се преценяват от съда по принципа на свободното преценяване.

Доказателствената сила на свидетелските показания се преценява свободно от съдията. Свидетелските показания обаче не могат да бъдат използвани за заместване на документ, който се изисква по закон, или за оспорване на определен документ или за допълване съдържанието на дадени документи.

Доказателствената сила на отговорите на вещите лица се преценява свободно от съда, като същото важи за резултатите от съдебното дознание.

Счита се, че автентичните документи (т.е. такива, които са изготвени в писмен вид от компетентен публичен орган или длъжностно лице при упражняване на неговите правомощия) доказват напълно фактите, за които се отнасят, като извършени от такива служители, заедно с фактите, които са удостоверени в тях въз основа на разбирането за документната цялост (т.е. подобни документи представляват доказателство, което може да бъде оборено единствено при доказване на обратното). Частните документи, в които подписите или почеркът, или само подписът, са признати или не са оспорени от страната, срещу която е представен документът, или когато, въпреки подписа или почерка, който се свързва с тях, въпросната страна декларира, че не знае дали им принадлежи, или се считат за автентични както от правна, така и от съдебна гледна точка, и частните документи, чиито подписи и почерк са заверени от нотариус, могат да се използват като доказателство за декларациите, направени от техния автор, но това не пречи на представянето на аргументи или доказателства за фалшифициране на въпросните документи. Фактите, които са включени в декларацията, се считат за доказани, доколкото са в противоречие с интересите на деклариращата страна. Декларацията обаче трябва да бъде разглеждана в нейната цялост. Частните документи, които са заверени по Закона за нотариусите, имат доказателствената сила на автентични документи, но не ги заместват, когато за действителността на действието по закон се изискват такива документи.

Писменото признаване в съда има пълна доказателствена сила срещу лицето, което го е направило. Извънсъдебното признаване — под формата на автентичен или частен документ — се счита за доказано при условията, които са приложими за тези документи, и, ако е направено пред другата страна или нейния представител, има пълна доказателствена сила.

Извънсъдебно признаване във форма, различна от документ, не може да се доказва със свидетели в случаите, в които свидетелски показания не се допускат. Когато бъдат допуснати, съдът свободно преценява тяхната доказателствена сила.

Съдът свободно преценява устно съдебно признаване и извънсъдебно признаване, направено пред трета страна или съдържащо се в завещание. Признаването не е доказателство срещу лицето, което го е направило, ако: а) по закон е обявено за недостатъчно или ако се основава на факти, чието признаване или разследване е забранено от закона; б) се основава на факти, свързани с неотменими права; в) ако признатият факт е невъзможен или очевидно несъществуващ.

2.7 За доказването на определени факти, задължително ли е използването на определени доказателствени средства?

Да, в португалското право е така.

Когато по закон се иска документ с определени формални изисквания като форма на служебно деклариране, съответният документ не може да бъде заместен от друго доказателствено средство или от друг документ, освен ако то или той има по-голяма доказателствена сила.

Когато по закон се искат определени специални изисквания по съществуването или доказването на даден правен факт, те не може да бъдат избегнати.

2.8 По закон свидетелите длъжни ли са да дадат показания?

Всички лица, независимо дали са страни по делото, са длъжни да сътрудничат за установяване на истината. Те трябва да отговорят на зададените им въпроси, да се подложат на необходимите проверки, да представят това, което им бъде поискано, и да извършат определените действия.

2.9 В кои случаи те могат да откажат да свидетелстват?

Свидетелите могат да откажат да свидетелстват, освен в производства за удостоверяване на раждането или смъртта на дете:

роднини във възходяща линия по дела, свързани с низходящи роднини, както и осиновители по дела, включващи осиновени деца, и обратно, свекър/тъст или свекърва/тъща по дела, включващи техния зет или снаха, и обратно, всеки съпруг или бивш съпруг по дела, по които една от страните е другият съпруг или бивш съпруг, лице, което живее или е живяло в граждански брак при сходни условия с тези на съпрузи с някоя от страните по делото.

Съдията следва да уведоми горепосочените лица, че могат да откажат да свидетелстват.

Свидетели, обвързани от професионална тайна, тайната, която държавните служители са длъжни да пазят, както и държавна тайна, по закон могат да откажат да свидетелстват във връзка с факти, които са обект на такава тайна.

2.10 Може ли лице, което откаже да свидетелства, да бъде санкционирано или принудено да даде показания?

В съответствие с предходния отговор, лицата, които отказват да свидетелстват не се санкционират или принуждават да сътрудничат на съда, тъй като това е тяхно законно право.

2.11 Има ли категории лица, от които не могат да бъдат снети показания?

Да, има лица, от които не могат да бъдат снети показания.

Това са лица, които не могат да свидетелстват поради психиатрични разстройства, и такива, които не са физически или психически пригодни да свидетелстват по фактите, които подлежат на доказване.

Съдията следва да прецени пригодността на призованите лица да дават показания като свидетели.

На лица, които могат да дадат показания като страни по дело, е забранено да дават показания като свидетели.

2.12 Каква е ролята на съдията и страните при разпита на свидетел? При какви обстоятелства свидетел може да бъде разпитан чрез използването на видеоконферентна връзка или други технически средства?

Свидетелите дават показания в заключителното изслушване лично или чрез видеоконферентна връзка, освен при следните обстоятелства:

когато доказателствата са приети на по-ранен етап (това може да се направи, когато има добре обосновано опасение, че може да се окаже невъзможно или много трудно да се вземат показанията на дадено лице),

доказателствата са приети по съдебни поръчения, изпратени до португалско консулство,

доказателствата са събрани в дома на лице или седалището на служба (като с предимство се ползва Президентът на Републиката и чуждестранни дипломатически служители при условия на реципрочност),

за тях е невъзможно да се явят в съда,

използва се предимството за снемане на свидетелски показания в писмен вид.

Свидетелят е длъжен да свидетелства надеждно, като посочи причината и обстоятелствата, поради които е запознат с фактите. Доколкото е възможно се излага подробно изтъкнатата причина за познаването на фактите, като тя се обосновава надлежно.

Разпитът се води от адвоката на страната, която е призовала свидетеля. Адвокатът на другата страна може да задава въпроси на свидетеля във връзка с фактите, които са засегнати в показанията, с оглед на допълване или изясняване на показанията.

Съдията не трябва да допуска неучтиво отношение към свидетелите от страна на адвокатите, както и задаване на въпроси или съображения, които са неуместни, насочващи, неверни или обидни.

Разпитът и кръстосаният разпит се водят от представители на страните, без да се засяга информацията, която е поискана от съдията, или фактът, че съдията може да задава въпроси, каквито счита за целесъобразни за установяването на истината.

Съдията сам води разпита, когато това е необходимо за осигуряването на спокойствието на свидетеля или за преустановяването на неподходящ кръстосан разпит.

Преди свидетелят да отговори на зададените му/й въпроси, той или тя може да прегледа делото, да поиска да му/й бъдат представени определени документи, които са част от делото, или да представи документи в подкрепа на своите показания. Могат да бъдат приети и включени в делото единствено документи, които съответната страна не е можела да предложи.

3 Преценка на доказателствата

3.1 Набавянето на доказателства по незаконосъобразен начин от страна по делото ограничава ли съда да ги вземе предвид при постановяването на решение?

Доказателства, които са набавени по незаконосъобразен начин, не могат да се вземат предвид от съда.

3.2 Показанията на страна по делото смятат ли се за доказателство?

Да, в допълнение към показанията на горепосочената страна, според португалското процесуално право страните имат възможност също така да представят изявления.

Всъщност, до започването на устното изложение на първа инстанция, страните могат да искат разрешение да представят изявления относно факти, в които лично са участвали или за които имат пряка информация.

Съдът свободно разглежда изявленията на страните, освен когато включват признаване.

В тази връзка вж. отговора на въпрос 2.6

Допълнителна информация

Приложимо законодателство

[Граждански кодекс](#)

[Граждански процесуален кодекс](#)

Допълнителна информация

[Министерство на правосъдието](#)

[Главна прокуратура](#)

[Официален вестник](#)

[База данни с правни документи](#)

Последна актуализация: 30/04/2018

Версията на националния език на тази страница се поддържа от съответното звено за контакт към Европейската съдебна мрежа. Преводите са направени от Европейската комисия. Възможно е евентуални промени, въведени в оригинала от компетентните национални органи, все още да не са отразени в преводите. Нито ЕСМ, нито Европейската комисия поемат каквато и да е отговорност по отношение на информацията или данните, които се съдържат или са споменати в този документ. Моля, посетете рубриката „Правна информация“, за да видите правилата за авторските права за държавата-членка, отговорна за тази страница.